

ADHD ráðstevna 2016

Gentur & ADHD

- Tær yvirsæddu genturnar

ADHD ráðstevna 2016

Endamál við verkstovuni

- Saman at seta sjóneykuna á gentur við ADHD/ADD
- Tit eru vælkomin at spyrja og evt supplera so leypandi

Skrá:

- Hvat merkir tað, at gentur við ADHD verða “yvirsæddar”?
- Møguligar orsøkir, ið hava við sær, at genturnar verða yvirsæddar
- Sosialar relatióinir (kynsnormar)
- Eksekutivar Funktióinir

- Case um gentu við ADHD

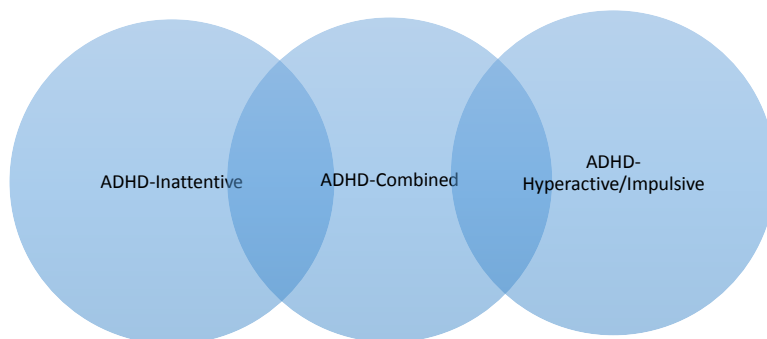

ADHD/ADD

- ICD-10:
  - F90 Hyperkinetiske forstyrrelser
    - Forstyrrelse af aktivitet og opmærksomhed
  - F98.8 Opmærksomhedsforstyrrelse uden hyperaktivitet
- DSM-V:
  - ADHD
    - Inattentive (ADD), hyperactive/impulsive, combined

ADHD/ADD

Yvirsæddu genturnar

Hvat meina vit við, tá vit siga, at gentur við ADHD eru “yvirsæddar”?

- Gransking av ADHD er primert baserað uppá dreingir
- Fleiri dreingir enn gentur verða diagnostiseraðir (undirdiagnosticering?)
- Genturnar verða seinni diagnostiseraðar enn dreingirnir.

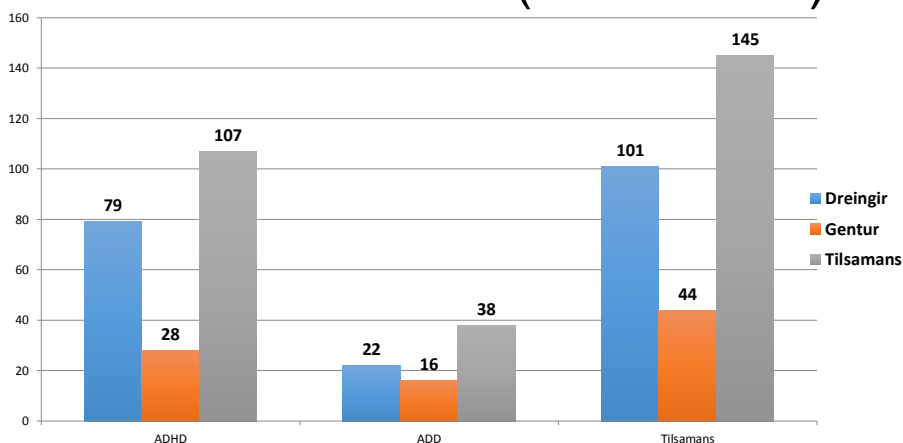

Undirdiagnosticering

- Kynsbýtið er meira javnt í íbúgvarakanningum samanborið við kliniskar felagsbólkar/populatióinir
- Stefanatos et al. (2007):
  - Millum 6-10 ferðir so nógvir dreingir vera ávístir fyri ADHD.
  - Uml. 3-4 ferðir so nógvir dreingir fáa diagnosuna.
  - Kynsbýtið í ikki-kliniskum samples er millum 1:1 & 3:1.
- Uml. 80% av børnunum, sum eru ávíst fyri ADHD í Danmark eru dreingir, men í íbúgvarakanningum eru dreingirnir ca. 60% (Damm & Thomsen, 2012)

ADHD/ADD í B&U (2011-2015)

Kynsbýtið

- Tilsamans: 69,6% dreingir & 30,4% gentur
  - ADHD: 73,8% dreingir & 26,2% gentur
  - ADD: 57,9% dreingir & 42,1% gentur
- Áttu at ligið á 40% sambært Damm & Thomsen (2012).

Miðalaldur, tá diagnosa varð sett

	Gentur (ár)	Dreingir (ár)
ADHD	12,3 (n=28)	10,8 (n=79)
ADD	14,5 (n=16)	12,5 (n=22)

Hví eru genturnar yvirsæddar?

- Møguligar orsökir:
  - Øðrvísi útrykk
  - Genturnar bera seg øðrvísi at í skúlanum
  - Hvussu vit tulka/skilja atferðina

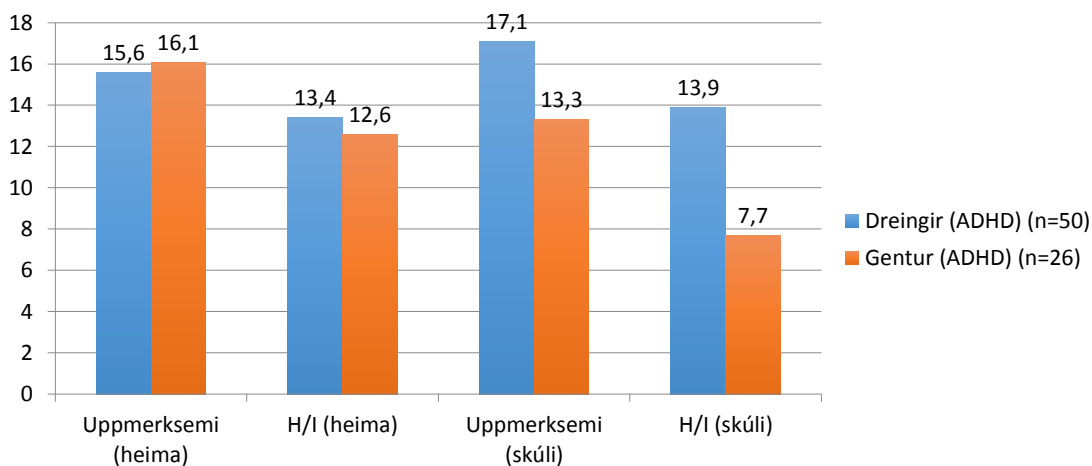
Øðrvísi útrykk

- Dreingirnir hava meira eksternaliserandi atferð og genturnar meira internaliserandi atferð
- Minni hyperaktivar enn dreingirnir
- Hyperaktiviteturin kemur øðrvísi til sjóndar t.d. “hyper-prátingarsamar”, hypersosialar
- Diskret rørluligt órógv
- Øðrvísi aggressivitet – minni fysiskur, meira verbalur
- Óuppmerksemi kann t.d. koma til sjóndar við, at tær tykjast dagdroymandi, missa lætt tráðin – og eksekutivar trupulleikar.

Atferð heima og í skúla

- Gentur og dreingir uppfördu seg eins heima, men ymiskt í skúlanum (Derks et al. 2007).
- Foreldur uppliva trupulleikar, men skúlin ekki.

Hví sæst hesin munur?

- Genturnar hava betri “coping strategiir” enn dreingirnir – og hetta fjalir/maskerar teirra trupulleikar (Quinn, PO & Madhoo, M 2014)
  - “altíð virkað fitt og still, men ongin sá, hvat hon bardist við”
  - Púra útlúgvað, tá hon kom heim úr skúlanum.
- Lærarar síggja trupulleikarnar, men hella til at tulka trupulleikarnar sum annað enn ADHD (Groenewald et al. 2009)
- *”Der ses overordnet en tendens til at omgivelserne forklarer de samme udtryk forskelligt hos henholdsvis piger og drenge. Når pigerne fx opleves som hypersnakkelige frem for hyperaktive, fremtræder pirrelige og konsekvent afbryder eller springer i en samtale, tillægger omgivelserne ofte adfærden følelsesmæssige, sociale eller familiære årsager, og ikke som vanskeligheder forbundet med opmærksomhed.” socialstyrelsen.dk*

Sosialar relatióinir

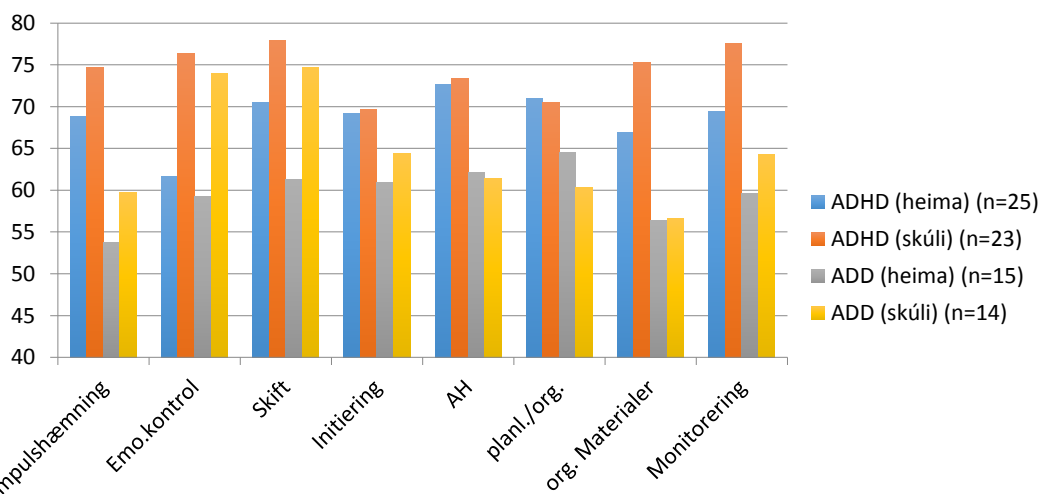
- Kynsnormar og væntanir
  - Kanningar av børnum, ið **ikki** hava ADHD vísa, at dreingir hava meira ADHD atferð enn gentur.
- Hava ofta dreingja vinir
- Gentur við ADHD hava færri vinir og hava truplari við at varðveita vinalag enn gentur uttan ADHD (Blachmann & Hinshaw; 2002)
- Tær vera oftari avvístar av javnaldrum enn gentur uttan ADHD (Hinshaw, 2002) – og samanbórið við dreingirnar eru genturnar móguliga meira sensitivar yvirfyri avvísing
- Óuppmerksamar gentur vóru minni populerar og oftari happaðar enn gentur uttan ADHD – men hetta var ikki galdandi fyri dreingirnar við ADHD (Elkins et al. 2011)
- Gentur við ADHD verri sjálsvirði enn dreingir við ADHD – og eisini galdandi fyri kvinnur við ADHD (sjálvrapportering) (Quinn, PO & Madhoo, M 2014)

Eksekutivar Funktióinir

- EF er eitt hugtak, ið fevnir um førleikar, ið vit nýta, tá vit útinna málrættaða atferð og tá vit tilpassa okkum til skiftandi umstøður og broytingar í okkara umstøðum.
  - Impulshæmning
  - Arbeidsminni (AH)
  - Emotionel kontrol
  - Fleksibilitetur
  - Initiering
  - Planlegging
  - Monitorera (hava eftirlit við)
  - Organisera (skipa)
- Ikki viðføtt sluttprodukt, men skal útviklast.

Hví er tað umráðandi at hugsa um EF?

- Risiko faktorer ísv at sýta fyri skúla (skolevægning)
  - Næmingur: “kensluligir trupulleikar ella sárbari fyri stress”
  - Skúli: “ófullfíggaðar rutinur (...) og vantandi tryggleiki og strukturur í læruumhvørvinum”
- Tillaga pædagogik og krøv
- *”En del af den kulturelle forventning til kvinder er, at de er gode til at organisere, ikke bare deres eget liv, men også familiens. (...) Mange af kvinderne beskriver, at de ofte føler skam, skyld og forlegenhed over ikke at ”slå til” og ikke at kunne leve op til de kulturelt betingede forventninger om ”at have styr på det hele”. socialstyrelsen.dk*

Landssjúkrahúsið

Anna 15 ár

Landssjúkrahúsið

Skrá

- útgreiningarætlanin
- kanningarúrslitið
- tiltøk, sum eru sett í verk
- funktiónsstøðið hjá Annu
- menningarsøgan
- støðan í dag

Landssjúkrahúsið

Útgreiningin

Aug. 2014 ávíst akutt:

Obs. depressjón eftir sjálmorðsroynd, sker seg, humørsvingningar og óttaherðindi.

Noktar at byrja aftur í skúla eftir summerfrí, vegna mistrivna í flokkinum.

- 1. viðtala: anamnesu við foreldrini og Annu
- ADOS-2, modul 4
- Spurnarbløð: ADHD-RS, BRIEF, ASSQ, SRS og BYI til heim og skúla

Landssjúkrahúsið

Útgreiningin, *framh.*

Skúlalýsing:

- megnar væl bólkaarbeiði og kann reflektera um egnar gerðir
- gløgg genta, sum er væl fyri fakliga
- er ofta strongd, har hon missir skilið, rópar, flippar út og hyperventilerar
- skiftandi sinnalag, har hon er yvir aktiv og sprelsk

Útgreiningin, *framh.*

Sálarfrøðisligar kanningar - nov. 2014:

- WISC-IV, TOVA- test og samrøður við Annu, har fokus er á uppmerksemi, ótta og hvussu "støðan" sum heild er
- Illgruni er um, at Anna hevur trupulleikar við uppmerksemi, tí hon úttroyttast og hevur ringt við at hugsavna seg, um eina einkulta uppgávu
- tekur óumhugsaðar avgerðir
- diskret órógv við fótunum og við kroppinum

Kanningarúrslitið

F98.8 Andre adfærðsmæssige og emotionelle forstyrrelser i barndom og adolescens/opmærksomhedsforstyrrelse uden hyperaktivitet (ADD)

WHO ICD-10

Tiltøk sett í verk

- byrjar í heilivágsviðgerð fyri ADD
- byrjar samtundis samrøður hjá sálarfrøðingi, arbeiðt verður psykoedukativt, í mun til kensluregulering
- foreldrini fáa eisini tilboð um psykoedukatiÓN
- netfundur við foreldur, Sernám, skúla og Gigni
- byrjar DAT- bólík

Funktiónsstöðið

- orkar ekki at vera í skúla ella til frítíðarítriv
- trupult við at regulera seg í mun til onnur
- skilir ekki sosialar spælireglur
- torført at avlesa onnur og seta mørk
- kennir seg ótryggan og uttanfyri í sosialum høpi
- ringt við at fáa avtalur í lag, føilir seg svikna, avvísta og hevur fáar vinkonur
- lættari at umgangast dreingir

Funktiónsstöðið, framh

- langar og nágreiniligar frágreiðingar, avstemmar ekki altíð við tey, hon er saman við
- ringt at greiða frá kensluligum upplivingum
- skilir ekki altíð speisemi
- avmarkað sjálvsinnlit, t.d tvístøður
- lívið er strævið. Hevur sjálmorðshugsanir og sker seg.
- Hevur óttaherðindi, har hon onkuntíð svímar

Funktiónsstöðið, *framh*

- er ótolin, um tað ikki er eftir hennara vilja
- tosar nógv um hennara egnu áhugamál
- óforútsigilig og gerst skjótt ørkymlað, rópar og skeldar
- arbeiðslagið er hampuligt, men skrivar skjótt við nógvum fesjum og hevur ringt við at rætta villur
- 0% - 100%

Funktiónsstöðið, *framh*

- “løgreglufunktióin “: rættar uppá onnur og leggur einki í, um onnur halda hon er ótolandi
- stóra rættvísiskenslu
- óvanliga treisk og áhaldandi í tvístøðum
- lið-ítróttur er ein avbjóðing
- avmarkað situatiónsfornemmelsi
- hugsar ítøkuligt- svart/hvítt

Menningarsøgan

- vanlig føðing og Apgarscore
- fekk bróstamjólk, men vildi ikki brúka suttu
- reguleringstrupulleikar: græt nógv, svav lítið, hevði støðugan tørv á kroppskontakt og var lívlig
- vanliga málsliga og motoriska menning
- 1 ár : byrjar Anna í vøggustovu, fín byrjan
- 1½ ár: bítir javnan hini børnini
- stovnurin setir ymiskt inn. Niðurstøðan er, at hon bítir í ovfarakæti og er ring at steðga
- dámar bleyt og leys klæði

Menningarsøgan, framh.

- 3 ár í barnagarð: fín byrjan. Ringt at fáa spælivinir og vil ikki altíð luttaka í spæli, og kann vera stýrandi
- dámar væl at perla og mála, men tað er torført at fordjúpa seg
- grætur nógv í tíðarskeiðum, í smb. við avlevering
- normalar spæliførleikar og gott hugflog
- dámar best at spæla uttandurða við dreingir

Menningarsøgan, framh

- góð skúlabyrjan og er væl fyri fakliga
- ger heimaarbeiði og hevur gott minni
- skjótt arbeiðslag, tó lyndi at sjuska
- óstøðugt spæl við hini børnini og megnar ikki at hava eina besta vinkonu. Hevur ein yngri dreingjavin og dámar fysisk aktiv spøl
- er órólig og impulsiv og dettur ofta av stólinum
- hon hevur ringt við at vita, hvat onnur vilja
- megnar ikki at hyggja eftir filmi, lesa bókur ella spæla spøl

Menningarsøgan, framh

- 3. flokkur: áhaldandi trupla skúlagongd
- av tí, at flokkurin fungerar illa, bleiv sálarfrøðingur tilknýttur, ið metti, at Anna hevði lágt sjálvvirði
- bleiv tilmælt SI -venjingar
- 4. og 5. flokkur: tvístøðurnar í flokkinum økjast, og Anna kennir seg uttanfyri og happaðan
- Anna vil hava stýr/kontroll á øðrum
- 6. og 7. flokkur: torført at fylgja við í undirvísingini og at hugsavna seg, skulkar í skúlanum
- trívist, tá hon er einsamøll í sínum egna kamari

Stöðan í dag

- gerandisdagurinn gengur vel. Hon er í skúla og ger skúlaþing
- í frítíðinni spælir hon í orkestri, rør við gentumanning og gengur á ungdómsmóti
- hefur vinfólk og trívist vel í felagsskapi við onnur ung
- framvegis avbjóðingar við at seta greinsur og siga, hvar hon sjálf vil
- gengur í DAT-bólki og hefur fingið góð vinfólk. Hefur fingið eina góða vinkonu, sum hon tosar við, og sum skilir hana
- gott fyri Annu at vita, at onnur hava tað líka sum hon

Landssjúkrahúsið

Stöðan í dag

- framhaldandi svøvntrupulleikar, tó er hetta vorðið betri síðani hon byrjaði við heilivági
- sker seg onkuntíð um kvøldarnar, tá hon ikki fær sovið
- færri óttaherðindi, har hon svímar
- megnar at hyggja eftir filmi og lesa bøkur
- brúkar amboð fyri at fáa meira ró í kroppin, t.d. lítlan ból, teknar og bindur

Landssjúkrahúsið

Støðan í dag

- kann ansa yngru systurum
- er góð hjálp, og tær eru góðar við Annu. Hon er teirra fyrimynd
- alt í alt er lívið hjá Annu og familju hennara blivið lættari, og øll trívast betri
- Anna er ein glað og vælnøgd genta, sum hevur góðtikið sína støðu
- er blivin meira opin, erlig, skilagóð, reflekterandi og torir at siga sína hugsan
- fingið betri sjálvsvirði og sjálvsálit, sum ger lívið í nógvar mátar lættari

Landssjúkrahúsið

Taka saman um

- Ynskiligt, at vit verða betur til at kenna nøkur av eyðkennunum til ADHD/ADD hjá gentum.
- At vit verða betur til at hugsa, at talan móguliga er um ADHD/ADD, tá vit síggja tílík eyðkenni. Soleiðis, at vit kunnu veita hesum gentunum tað hjálp, teimum tørvar – og til tíðina.

Landssjúkrahúsið

Keldur:

- Blachmann, D.R. & Hinshaw, S.P. (2002): *Patterns of friendship among girls with and without attention-deficit/hyperactivity disorder*: J Abnorm Child Psychol
- Damm & Thomsen (2012): *Børneliv i kaos: Om børn og unge med ADHD*. 2. udgave. Hans Reitzels Forlag,
- Derks, E.M., Hudziak, J.J., Boomsma, D.I. (2007): *Why more boys than girls with ADHD receive treatment: a study of Dutch twins*. Twin research and human genetics : the official journal of the International Society for Twin Studies
- Elkins et al. (2011): *The impact of attention-deficit/hyperactivity disorder on preadolescent adjustment may be greater for girls than for boys*. J Clin Child Adolesc Psychol
- Hinshaw, S.P. (2002): *Preadolescent girls with attention-deficit/hyperactivity disorder: Background characteristics, comorbidity, cognitive and social functioning, and parenting practices*. J Consult Clin Psychol
- Stefanatos, G.A. & Baron, I.S (2007): *Attention-deficit/hyperactivity disorder: a neuropsychological perspective towards DSM-V*. Neuropsychology review
- Quinn, P. O. & Madhoo, M. (2014). *A review of attention-deficit hyperactivity disorder in women and girls: Uncovering this hidden diagnosis*. The primary care companion for CNS disorders

